

OKRES	WYDARZENIA
464–424 p.n.e.	Wyprawił się przeciw Grecji, gdzie ostatecznie poniósł klęskę (przegrane pod Salaminą w 480 r. p.n.e i pod Platejami w 479 r. p.n.e.). Panowanie Artakserksesa I Makrocheira. Stłumił powstania w Baktrii i w Egipcie, prowadził dalsze walki z Grecją, zakończone zwycięstwem Greków i zawarciem w 449 r. p.n.e pokoju Kalliasa. Upadek potęgi perskiej na zachodzie.
Ok. 370 p.n.e.	Persja traci Syrię i Palestynę na rzecz Egiptu.
367 p.n.e.	Bunt satrapów małoazjatyckich przeciwko Artakserksesowi II: monarchia perska chyli się ku upadkowi.
358–338 p.n.e.	Panowanie Artakserksesa III. Stłumił powstania przeciw Persji (w Azji Mn., Syrii, Fenicji i Palestynie) i zdołał ponownie podbić Egipt.
336–330 p.n.e.	Panowanie Dariusza III Kodomanusa. Upadek niepodległości Persji, która po bitwie pod Issos (333 r. p.n.e.) i następnie pod Gaugamelą (330 r. p.n.e.) weszła w skład monarchii Aleksandra Wielkiego.
224 n.e.	Koniec państwa partyjskiego; odrodzenie się państwa perskiego: Artaszir I Sasanida pierwszym władcą.
241 n.e.	Szapur I królem Persji; rok później atakuje wschodnie prowincje cesarstwa rzymskiego.

5. STAROŻYTNA PALESTYNA

OKRES	WYDARZENIA
Pocz. III tysiąclecie p.n.e.	Na terytorium ziemi Kanaan (późniejszych: Syrii, Palestyny i Fenicji) przybývają semickie plemiona Kananejczyków, tworząc małe państwa.
Ok. 1850 p.n.e.	Abraham i jego synowie w Kanaanie (Palestyna).
Ok. 1290 p.n.e.	Mojżesz wyprowadza Żydów z Egiptu.
XIII w. p.n.e.	Podbój Palestyny przez semickie ludy koczownicze – Izraelitów (pod wodzą Jozuego zdobywają Jerycho).
XIII–XI w. p.n.e.	Izraelici toczą walki z sąsiednimi ludami, np. z Filistynami (lud niesemicki). Cechą charakterystyczną Izraelitów była wiara w jednego Boga (monoteizm), któremu oddawano cześć, nie utożsamiając go z żadną postacią ludzką czy zwierzęcą (Jahwe). Izraelici nie tworzyli jeszcze zjednoczonego królestwa, na ich czele stali wybierani naczelnicy – sędziowie.
Ok. 1030 p.n.e.	Saul zostaje pierwszym królem Izraela. Plemiona izraelskie pod wodzą Saula tworzą samodzielne państwo – podbite przez Filistynów.
Ok. 1012– – ok. 972 p.n.e.	Panowanie Dawida: po śmierci Saula ogłosił się królem, zjednoczył plemiona żydowskie, odparł Filistynów (ok. 985 r. p.n.e.) i zmusił do uległości okoliczne ludy kananejskie. Zdobywszy Jerozolimę, przeniósł do niej stolicę państwa. Poszerzył granicę państwa, podbijając na wschodzie plemiona aramejskie.
Ok. 975 – – ok. 935 p.n.e.	Panowanie Salomona, syna Dawida – najświetniejszy okres państwa izraelskiego.

OKRES	WYDARZENIA
Ok. 920 p.n.e.	Po śmierci Salomona podział państwa na: północne – Izrael (stolicą w Samarii), pod wodzą Jeroboama I i południowe – Juda (stolica w Jerozolimie), w której rządził syn Salomona, Rehabeam.
721 p.n.e.	Asyryjczycy zdobywają Samarię: koniec królestwa izraelskiego.
587 p.n.e.	Zdobycie i zniszczenie Jerozolimy przez Nabuchodonozora II, króla babilońskiego. Terytorium Judy wcielono do Babilonii – początek niewoli babilońskiej.
538 p.n.e.	Po zdobyciu Babilonii przez Cyrusa II, króla Persów, Żydom pozwolono wrócić do Palestyny (koniec niewoli babilońskiej) i odbudować świątynię jerozolimską.
III w. p.n.e.	Septuaginta – grecki przekład Biblii.
332 p.n.e.	Palestyna podbita przez Aleksandra Wielkiego.
323 p.n.e.	Walki diadochów – Palestyna włączona do egipskiego państwa Ptolemeuszów.
198 p.n.e.	Król Antioch III, władca syryjskiego państwa Seleucydów, zdobył Palestynę.
167 p.n.e.	Wybuch powstania żydowskiego przeciw Seleucydom. Na czele powstania stanęli Machabeusze – ród kapłański, a od 140 r. p.n.e. dynastia panująca w Judei – szybki upadek.
164 p.n.e.	Ustępstwa Antiocha IV na rzecz Żydów.
150 p.n.e.	Państwo żydowskie uzyskuje autonomię.
63 p.n.e.	Pompejusz, wódz rzymski, podbił Judeę i jako „państwo sprzymierzone” uzależnił ją od Rzymu.
37 p.n.e.	Herod I Wielki (mianowany już w 40 r. p.n.e. królem Judei) zdobył przy pomocy posiłków rzymskich Jerozolimę i obalił Antiocha III. Pod rzymskim zwierzchnictwem rządził Palestyną do 4 r. n.e. Za panowania Heroda urodził się w Palestynie Jezus Chrystus. Nawotywał do pokuty, głosił nadejście królestwa niebieskiego i obiecywał cierpiącym i ubogim wyzwolenie w przyszłym, pozaziemskim życiu. Nakazywał miłość Boga i bliźniego. Ściągnął na siebie nienawiść faryzeuszów, których ostro krytykował. Oskarżony przed sanhedrynem o bluźnierstwo, ponieważ nazywał siebie Synem Bożym, został skazany na śmierć przez ukrzyżowanie. Po śmierci Jezusa liczba jego wyznawców, których później zaczęto nazywać chrześcijanami, stale rosła.
6 n.e.	Judea (łącznie z Samarią i Galileą) została przekształcona w prowincję rzymską.
19 n.e.	Wysiedlenie Żydów z Rzymu.
26 n.e.	Poncjusz Piłat prefektem Judei.
66–70 n.e.	Powstanie Żydów przeciwko Rzymianom – zakończone klęską Żydów, zdobycie przez Tytusa Jerozolimy i jej zburzenie (70 r.).
73 n.e.	Zdobycie Masady w Judei: zbiorowe samobójstwo ostatnich obrońców twierdzy.
132–135 n.e.	Powstanie Żydów przeciwko Rzymianom pod wodzą Szymona Bar-Kochby, który opanował Jerozolimę i został obwołany królem Mesjaszem – upadło. Jerozolima została doszczętnie zniszczona przez cesarza Hadriana, a na jej miejscu założono rzymskie miasto o nazwie Colonia Aelia Capitolina. Początek diaspory (rozproszenia).
II w.	Kolonie (gminy) żydowskie na terenie całego imperium rzymskiego.
V w.	Ostateczna redakcja Talmudu (zbiór praw i przepisów religijnych) – gmina w Babilonie.

6. STAROŻYTNA KRETA

OKRES	WYDARZENIA
VI–IV tysiąc- lecie p.n.e.	Epoka neolitu Ludność nieznanego pochodzenia, żyjąca w ustroju wspólnoty pierwotnej, zajmowała się głównie hodowlą bydła, rybostwem i myślistwem; istniały prymitywne formy uprawy roli. Ludzie mieszkali w jaskiniach lub w budowanych na zboczach wzgórz chatach, plecionych z gałęzi i oblepianych gliną.
Ok. 3200–2000 p.n.e.	Okres wczesnominojski Przechodzenie od używania kamienia do metalu. Około poł. III tysiąclecia p.n.e. najazd i zasiedlenie wyspy przez przybyszów z Bliskiego Wschodu, którzy zajęli wyspy Morza Egejskiego i Grecję kontynentalną. Byli twórcami kultury kretańskiej (minojskiej).
Ok. 2300–1600 p.n.e.	Okres średniominojski Rozwój Kreta. Na przełomie III i II tysiąclecia p.n.e. nastąpiło zróżnicowanie społeczne ludności kretańskiej na posiadaczy ziemskich, kupców, rzemieślników i rolników. Zaczął się rozwój osad miejskich (Knossos, Fajstos, Malia, Gurnia). Na czoło wysunęło się Knossos, które rozwinęło się w potężne państwo. Budowa pierwszych pałaców w Knossos i Fajstos. Okres budowy pierwszych pałaców to jednocześnie okres rozszerzenia handlowych kontaktów morskich Kreta z Grecją kontynentalną (Peloponez, Argolida), z sąsiednimi wyspami (Cyklady), Afryką Północną (Cyrenajka, Egiptem, a nawet wschodnim wybrzeżem Morza Śródziemnego. Następuje talassokracja (czyli panowanie na morzu) Kreta. Początek użycia wozu czterokołowego i kofa garncarskiego.
Ok. 1700 i ok. 1600 p.n.e.	Nieznane bliżej katastrofy na Krecie spowodowały zniszczenie pałaców w Knossos i Fajstos. Na ich ruinach zbudowano nowe kompleksy pałacowe, znacznie okazałsze od dawnych.
Ok. 1600 p.n.e.	Odrodzenie Kreta.
Ok. 1600–1200 p.n.e.	Okres późnominojski Początkowa faza (do XIV w. p.n.e.) obejmuje czas największej potęgi Kreta, jej stopniowego upadku i katastrofy. Hegemonia miasta Knossos. Złoty wiek kultury kretańskiej. Według późniejszej tradycji, w tym okresie miał panować na Krecie potężny król Minos. Około XV w. Potęga Kreta uległa znacznemu osłabieniu. Powtarzały się najazdy na Kretę ludów wypieranych z Grecji oraz nacierających z północy Achajów.
Ok. 1500 p.n.e.	Pałac w Knossos został ponownie zniszczony i opanowany przez Achajów. Upadek państwa kretańskiego.

7. STAROŻYTNA GRECJA

OKRES	WYDARZENIA
Ok. 2200– –2000 p.n.e.	Plemiona greckie, podbijając miejscową ludność, wtargnęły od północy na Półwysep Bałkański i w ciągu II tysiąclecia p.n.e. zasiedliły go następująco: Jonowie zamieszkali w Attyce i północno-wschodniej części

OKRES	WYDARZENIA
Ok. 1450– –1380 p.n.e. Po 1400 p.n.e.	Peloponezu i Grecji; Eolowie osiedlili się w Tesalii środkowej; Achajowie zajęli prawie cały Peloponez. Ośrodkiem państwa Achajów była Argolida, z potężnym miastem Mykeny. Achajowie zajęli Knossos, Rodos, niektóre wyspy Morza Egejskiego i wybrzeża Azji Mn. Budowa potężnych cytadel w Mykenach, Tirynsie, Orchomenos, Tebach oraz Sparcie.
Ok. 1350 p.n.e.	Achajowie podbijają Cypr oraz zakładają faktorię kupiecką w Ugarit (Syria). Na zachodzie osiedlają się na Sycylii, Wyspach Eolskich (obecnie Liparyjskich) oraz w południowej Italii.
XIV–XII w. p.n.e.	Rozkwit państwa Achajów, zwanego państwem mykeńskim, obejmującego Peloponez, Wschodnią Grecję i tereny zamorskie. Wpływy sztuki mykeńskiej, będącej m.in. podstawą późniejszej sztuki greckiej.
XIV–XII w. p.n.e.	Ateny, położone w Attyce, zamieszkane przez greckie plemię Jonów, zależne były od Myken. Na czele państewka stał król.
XII–VI w. p.n.e.	Początkowo na czele Aten stał król, będący też naczelnym wodzem. Z czasem arystokracja rodowa (eupatrydzi) ograniczyła jego władzę; ostatecznie podzielono jego funkcje między 3 obieranych co roku archontów z grona eupatrydów. Najwyższą władzą kontrolną był areopag – rada złożona z byłych archontów. Wielką część ludności stanowili właściciele drobnych posiadłości (geomoroi), rzemieślnicy (demiurgoi) i kupcy. Oprócz obywateli istniała liczna grupa metojków (cudzoziemcy i ich potomkowie), ludzi wolnych, którzy zajmowali się przeważnie rzemiosłem, handlem i bankierstwem. Najniższą warstwą społeczną byli niewolnicy.
Ok. 1250 p.n.e.	Powstanie silnego ośrodka władzy w Pylos (południowo-zachodnia Grecja); władcą Pylos wg Homera miał być Nestor.
Pocz. XII w. p.n.e.	Wojna trojańska; Achajowie napadli na miasto Troję, leżące na północno-zachodnim wybrzeżu Azji Mn.; wojna trojańska zakończyła się zdobyciem i zburzeniem Troi (1184 r. p.n.e.).
Koniec XII w. p.n.e.	Koczowniczy Dorowie, którzy zamieszkiwali północno-zachodnią część Półwyspu Bałkańskiego, przesunęli się w poszukiwaniu pastwisk w głąb półwyspu; przekroczyli góry Pindlos, wkroczyli do państwa Achajów i podbili je.
XI–IX w. p.n.e.	Dorowie zajęli Lakonię i utworzyli państwo ze stolicą w Sparcie, stąd zwali się Spartanami lub Lacedemończykami. Rozpoczęli podbój Meseonii (725–620 p.n.e.). Ludność Sparty dzieliła się na trzy klasy: spartiatów, periojków i helotów. Spartiaci rządili, mieli zagwarantowane wszystkie prawa oraz służyli w wojsku. Otrzymywali ziemię należącą do państwa. Do każdej działki byli przypisani heloci (niewolnicy) uprawiający ją i oddający część plonów jej użytkownikowi. Periojkowie byli wolni, mieli własne gospodarstwa rolne, warsztaty rzemieślnicze i zajmowali się handlem. Służyli w wojsku w oddziałach pomocniczych, płacili świadczenia, nie mieli jednak praw politycznych. Na czele Sparty stało dwóch królów pełniących funkcje dowódcze i kapłańskie. Z czasem władza królów została ograniczona przez radę starszych, geruzję oraz 5 eforów.
XI–VIII w. p.n.e.	Wypierani przez Dorów Jonowie i Eolowie zasiedlili Azję Mn. (Jonia, Eolia). W ciągu następnych wieków (w pierwszej połowie I tysiąclecia